Volume 24, Issue 1
June 2026

ISSN 1731-8297, e-ISSN 6969-9696
http://czasopisma.uni.opole.pl/index.php/osap

ORIGINAL ARTICLE
received 2026-04-06
accepted 2026-05-15

Uznanie osobowości prawnej Mar Menor i jej dorzecza jako przykład implementacji koncepcji Rights of Nature w Europie

Recognition of the legal personality of the Mar Menor and its basin as an example of implementation of the concept of Rights of Nature in Europe

ALEKSANDRA SOKOŁOWSKA
Uniwersytet Opolski
ORCID: 0009-0002-8598-4274, e-mail

Citation: Sokołowska, Aleksandra. 2026. Uznanie osobowości prawnej Mar Menor i jej dorzecza jako przykład implementacji Rights of Nature w Europie. *Opolskie Studia Administracyjno-Prawne* 24(1): 147–167. DOI: 10.25167/osap.6178.

Abstract: Law 19/2022 of September 30, granting legal personality to the Mar Menor and its basin, provides the given ecosystem with three fundamental guarantees of legal personality in legal and operational terms, as formulated by C. Stone in his essay "Should Trees Have Standing?", and also serves as an example of practical application of the concept of Rights of Nature, which goes beyond traditional models of environmental protection within the European legal order. The text provides basic introductory information on the concept of the Rights of Nature, describes the unique ecological conditions of the lagoon and the threats posed by human activity to the fragile Mar Menor ecosystem, as well as outlines and analyses two legal acts that are central to the topic of this paper. The Mar Menor Act partially implements the principles of legal personhood as defined by Stone. The concept of the Rights of Nature goes beyond the traditional approach to environmental protection, and the Act itself serves as a practical example of its implementation within the European legal system. The study primarily employed historical-legal and empirical-legal research methods.

Keywords: Mar Menor, Rights of Nature, legal personality, environmental law

Streszczenie: Ustawa 19/2022 z 30 września, nadająca Mar Menor i jej dorzeczu osobowość prawną, przyznaje omawianemu ekosystemowi trzy podstawowe gwarancje osobowości prawnej w ujęciu prawno-operacyjnym, sformułowane przez C. Stone'a w eseju *Should Trees Have Standing?*, a także stanowi przykład praktycznego zastosowania wykraczającej poza tradycyjne modele ochrony środowiska koncepcji praw natury (Rights of Nature – RoN) w europejskim porządku prawnym. W opracowaniu przedstawiono podstawowe założenia koncepcji Rights of Nature, scharakteryzowano wyjątkowe warunki ekologiczne laguny oraz zagrożenia dla delikatnego ekosystemu Mar Menor wynikające z działalności człowieka, a także opisano i przeanalizowano dwa akty prawne kluczowe dla analizowanego zagadnienia. Ustawa o Mar Menor częściowo realizuje założenia osobowości prawnej w ujęciu Stone'a. Koncepcja Rights of Nature wykracza poza tradycyjne podejście do ochrony środowiska, a sama ustawa stanowi praktyczny przykład jej implementacji w europejskim systemie prawnym. W opracowaniu tematu zastosowano przede wszystkim dwie metody badawcze – historyczno-prawną oraz empiryczno-prawną.

Słowa kluczowe: Mar Menor, Rights of Nature, osobowość prawna, prawo ochrony środowiska

Wprowadzenie

Motywem wyboru tego tematu niewątpliwie jest fakt, że Mar Menor to pierwszy ekosystem w Europie, któremu przyznano osobowość prawną. Jest to zatem historyczny przykład wdrożenia awangardowego mechanizmu ochrony środowiska wywodzącego się z nurtu prawnego Rights of Nature (RoN) w tradycyjną, rozbudowaną legislację starego kontynentu. Próba wdrażania ekocentrycznej perspektywy do europejskiej tradycji ochrony środowiska jest nowym, ale fascynującym zjawiskiem, którego wiele aspektów jest wciąż nieznanych, a które angażuje środowiska akademickie zarówno prawników, jak i ekologów. Otwartość w tym zakresie jest istotna, ponieważ prawo ochrony środowiska operuje w ramach wieloobszarowej problematyki, tj. zrównoważonego rozwoju czy ochrony bioróżnorodności, co w konsekwencji, w idealnych warunkach, uzależnia wiele prawnych decyzji od ekologicznych realiów (Darpö 2021: 60). Tematyka ta jest ciekawa również dlatego, że założenia RoN podważają antropocentryczny model świata, a tym samym ograniczają niekontrolowany wzrost gospodarczy. Uznanie osobowości prawnej Mar Menor ma charakter precedensowy i może stopniowo przekształcać założenia europejskiego prawa ochrony środowiska, oferując rozwiązanie pozwalające zapewnić skuteczną ochronę tam, gdzie z różnych powodów zawodzi tradycyjna metodologia. Warto zatem spojrzeć na tematykę RoN pod kątem możliwości suplementacji ustawodawstwa europejskiego w stosunku do szczególnie wrażliwych ekosystemów. Poruszenie tematu RoN w Polsce jest obecnie wyjątkowo istotne ze względu na inicjatywę obywatelską zmierzającą do nadania osobowości prawnej Odrze.

Kluczowe dla niniejszego tematu są ustalenia dokonane w eseju *Should Trees Have Standing?* autorstwa C. Stone'a, uznawanym za precedensowy pod kątem for-

mułowania praktycznych założeń koncepcji RoN (Stone 1972). Treść niniejszego artykułu ma na celu ustosunkowanie się do założenia, że ustawa o Mar Menor przyznaje lagunie i jej dorzeczu wszystkie trzy gwarancje osobowości prawnej w aspekcie prawno-operacyjnym sformułowane przez amerykańskiego autora we wspomnianej pracy. Ponieważ tematyka RoN jest bardzo szeroka i ściśle wiąże się z nią wiele istotnych koncepcji, na potrzeby niniejszej publikacji, której głównym celem jest analiza sytuacji Mar Menor, poruszone zostały jedynie podstawowe kwestie mające na celu zapoznanie czytelnika z tematyką RoN, pozwalające jednocześnie na ustosunkowanie się do założenia, że koncepcja RoN wykracza poza tradycyjną koncepcję ochrony środowiska. W celu próby sformułowania odpowiedzi na pytanie, czy ustawa o Mar Menor jest przykładem praktycznego zastosowania koncepcji RoN w europejskiej legislacji, niezbędna jest analiza kluczowych dla omawianej tematyki aktów prawnych, tj. ustawy 19/2022 z 30 września nadającej Mar Menor i jej dorzeczu osobowość prawną oraz uzupełniającego ją rozporządzenia 90/2025 z 11 lutego, nadającego pierwszemu europejskiemu ekosystemowi legitymację sądową.

1. Wprowadzenie do nurtu prawnego RoN

Rosnąca troska o stan środowiska i próba jego ochrony doprowadziły do opracowania wielu mechanizmów prawnych mających na celu ograniczenie wpływu działalności człowieka na ekosystemy. Jednak w obliczu kryzysu klimatycznego i nieadekwatności tradycyjnych mechanizmów ochrony niektóre ruchy prawne opowiedziały się za uznaniem RoN za środek ochrony przyrody. RoN to propozycja odejścia od antropocentrycznego modelu ochrony przyrody, w którym to człowiek ma prawo do natury, na rzecz ekocentrycznego podejścia, zgodnie z którym to natura bądź jej elementy same w sobie są podmiotem praw. RoN jest próbą pozostawienia w przeszłości roszczeniowego stosunku do natury, na podstawie którego człowiek zakłada, że przyroda istnieje jedynie dla jego dobra oraz użytku (Jendrośka 2023: 161). Zgodnie z tą myślą B. Soro Mateo wskazuje na trzy idee, na których opiera się uznanie praw natury, tj. krytyka antropocentryzmu, praw własności, a także nieograniczonego wzrostu gospodarczego (Soro Mateo 2022). Już w tym miejscu można stwierdzić, że koncepcja RoN znacząco wykracza poza podstawową koncepcję prawa ochrony środowiska. Jak pisze K. Bradshaw, ruch na rzecz praw natury jest czasem określany jako dekolonizacja własności lub świata przyrody (Bradshaw 2021–2022: 1449). Jak zauważa Jerzy Rotko: „Potrzebę porzucenia dotychczasowych przekonań uzasadnia przede wszystkim rozwój nauki oraz postęp technologiczny" (Rotko 2025: 206). W kontekście zmiany perspektywy z antropocentrycznej na ekocentryczną T. Vicente przywołuje zagadnienie etycznej ewolucji ludzkości, postępu w rozumieniu miejsca ludzkości w świecie. Autorka wskazuje na przejście między człowiekiem pojmowanym jako pan i właściciel

swojego otoczenia a człowiekiem będącym częścią ekosystemu, w którym żyje. Stopniowo relacje między istotami ludzkimi zostają poszerzone o relacje między gatunkiem ludzkim a przedstawicielami innych gatunków, co skutkuje rozszerzeniem zakresu etyki również na środowisko naturalne (Vicente Giménez 2023: 97). W tym miejscu warto wspomnieć dostrzeżone przez V. Kurki dwa główne motywy dla implementacji założeń Rights of Nature: instrumentalny, traktujący osobowość prawną jako narzędzie służące do ochrony środowiska oraz symboliczny, którego wartość polega na znaczeniu języka prawnego w kształtowaniu wartości (Kurki 2022: 528).

Opublikowany w 1972 roku esej pt. *Should Trees Have Standing?* uznawany jest za początek koncepcji RoN (Tanasescu 2025: 21). Autor C. Stone rozpoczął od rozważań na temat niewyobrażalnego, jego zdaniem, rozszerzenia praw na nowe podmioty (Stone 1972: 453). Wraz z rozwojem etyki, a także postępu naukowego prowadzącego do uformowania antropocentrycznego modelu świata zaobserwować można ewolucję prawną, w ramach której stopniowo poszerzano zakres uznawanych podmiotów prawnych (Vicente Giménez 2023: 97). Już wtedy C. Stone pisał, że całkiem poważnie proponuje przyznanie praw nie tylko lasom, oceanom, rzekom i innym tzw. obiektom naturalnym, ale nawet i środowisku jako całości (Stone 1972: 456). Wraz z początkiem XXI wieku rozpoczęła się dyskusja w doktrynie na temat możliwości włączenia natury do grona posiadaczy praw. Koncepcja ta napotkała jednak trudności, gdyż zdaniem T. Vicente wymagała ontologicznej i epistemologicznej rewizji tradycyjnego prawa (Vicente Giménez 2023: 97). Kiedy mowa o nadaniu środowisku praw, jak pisze C. Stone, nie chodzi o nadanie mu praw równych tym, jakimi cieszy się człowiek. Tak samo nie jest konieczne, aby nadawać ten sam zakres praw każdej części środowiska (Stone 1972: 457–458). Jednak zgodnie ze stanowiskiem Pietrzykowskiego odejście od prostej kategoryzacji człowiek kontra nie-człowiek może prowadzić do znaczącego poszerzenia i zniuansowania zakresu ochrony praw podmiotowych (Pietrzykowski 2013: 231–232). Esej „Should Trees Have Standing?" miał ogromny wpływ na debatę dotyczącą poszerzania granic podmiotowości prawnej w jej tradycyjnym ujęciu. Poglądy w nim wyrażone przyczyniły się również do podejmowanych już w latach 90. prób zwiększenia roli, jaką w ochronie środowiska odgrywa sądownictwo oraz dostęp do wymiaru sprawiedliwości (Jendrośka 2023: 162), co również wpłynęło na ukształtowanie trzeciego filaru konwencji z Aarhus[1]. Według C. Stone'a akt nadania przyrodzie praw podmiotowych składa się z dwóch kluczowych aspektów – aspektu prawno-operacyjnego oraz aspektu społeczno-psychologicznego (Stone 1072: 458). Aspekt społeczno-psychologiczny odgrywa dużą rolę w zmianie podejścia

[1] Konwencja o dostępie do informacji, udziale społeczeństwa w podejmowaniu decyzji oraz dostępie do sprawiedliwości w sprawach dotyczących środowiska, sporządzona w Aarhus dnia 25 czerwca 1998 r. (Dz.U. 2003 nr 78 poz. 706)

do ochrony środowiska. Teoria RoN, poprzez krytykę zachodniego społeczeństwa, proponuje świeże spojrzenie, z którego wywodzą się idee warte włączenia do zbioru tradycyjnych pojęć prawnych (Darpö 2021: 60). Jednak aby faktycznie można było mówić o posiadaczu praw w aspekcie prawno-operacyjnym, oprócz nadania takiego statusu przez uprawniony organ, zdaniem C. Stone'a spełnione muszą zostać wszystkie trzy niżej wymienione warunki:

1. Podmiot może wszczynać postępowania sądowe.
2. Przy rozstrzyganiu o przyznaniu zadośćuczynienia sąd musi brać pod uwagę doznaną krzywdę.
3. Przyznane zadośćuczynienie musi działać na korzyść podmiotu.

Wszystkie trzy punkty stosowane łącznie mają zapewnić podmiotowi samemu w sobie prawnie uznaną wartość i godność bez pożytku dla tych, którzy prawa te już posiadają (Stone 1972: 458).

Choć największy postęp w rozwijaniu ekocentrycznego podejścia do prawa ochrony środowiska, zarówno w prawodawstwie, jak i w orzecznictwie, dokonał się w ostatnich latach, początków procesu uznawania praw natury można upatrywać już w 1982 roku. Wówczas uchwalono Światową Kartę Przyrody ONZ, w której – jak wskazuje T. Vicente – stwierdzono, że gatunek ludzki jest częścią przyrody, a życie zależy od nieprzerwanego funkcjonowania systemów przyrodniczych (Vicente Giménez 2023: 99). Źródła praktyki założeń Rights of Nature, a właściwie praw Matki Natury należy szukać w wierzeniach rdzennych ludów zamieszkujących Amerykę Południową czy Nową Zelandię. Zgodnie z nimi zarówno Ziemia, jak i cały Kosmos są żywe, człowiek więc nie może być wobec nich jednostką nadrzędną, ponieważ stanowi ich część. Tym samym podział na elementy żywe i nieożywione w zasadzie nie istnieje (Łaszewska-Hellriegel 2023: 1374).

2. Wyjątkowy ekosystem laguny Mar Menor i jej dorzecza, a także zagrożenia spowodowane działalnością człowieka

La Manga del Mar Menor to położona w hiszpańskim regionie Murcia starożytna linia wydm o długości ponad 20 km i szerokości wahającej się od 80 do 500 metrów. Taki układ geograficzny jest wynikiem zamknięcia starej zatoki. Ta wyjątkowa topografia, jaką jest La Manga, tworzy naturalną granicę oddzielającą Morze Śródziemne od Mar Menor. Mar Menor jest laguną o powierzchni ponad 170 km2 (Miralles Garcia, Garcia-Ayllon Veintimilla 2013: 53–54), linii brzegowej o długości 73 km oraz maksymalnej głębokości zaledwie 7 metrów (Heezen, Fernández López 2022: 2). Wyjątkowość ekosystemu Mar Menor wynika z wysokiego zasolenia oraz podwyższonej w stosunku do Morza Śródziemnego temperatury wód (Miralles Garcia, Garcia-Ayllon Veintimilla 2013: 54–55). Jest to największy europejski ekosystem tego typu i w październiku 1994 roku został umieszczony

na liście obszarów wodno-błotnych o międzynarodowym znaczeniu – Ramsar (Del Buey Cañas 2024). Wspomniane cechy szczególne czynią z Mar Menor zarówno schronienie, jak i obszar lęgowy wielu gatunków. Do stosunkowo niedawna wody Mar Menor były oligotroficzne, co oznacza, że w zasadzie całkowicie były pozbawione substancji odżywczych. Cechowały się idealną przezroczystością, a dno laguny porastała znikoma roślinność. Ekosystem ten był szczególny, a zarazem wyjątkowo wrażliwy. Wiele gatunków fauny i flory przystosowało się do tak skrajnych warunków i tylko w nich może prawidłowo funkcjonować (Salazar Ortuño, Vicente Giménez 2022: 5).

Działalność człowieka przyczyniła się do poważnych zmian zarówno w krajobrazie, jak i florze oraz faunie Mar Menor. Do 1978 roku, tj. uchwalenia obowiązującej do dziś demokratyczniej Konstytucji Hiszpanii[2], regulacje środowiskowe na omawianym obszarze po prostu nie istniały. Razem z nową konstytucją zaczęły pojawiać się ograniczenia swobody wykorzystywania terenów, jednak do tego czasu proces urbanizacji nieodwracalnie zmienił już naturalny krajobraz nadmorskich wydm La Manga. Miejski krajobraz powstały na tym terenie stale wywiera presję na ekosystem słonych wód Mar Menor. Działania mające na celu dostosowanie omawianych terenów pod rozwój turystyki, zarówno m.in. budowa marin, rozbudowa portów, poszerzanie naturalnych kanałów umożliwiających swobodny przepływ jachtów, składowiska odpadów, rozbudowa systemów kanalizacyjnych, jak i tworzenie połączeń między La Manga a wyspami Mar Menor zmodyfikowały strukturę wybrzeża i przepływ osadów między zbiornikiem laguny a chłodniejszymi i słodszymi wodami Morza Śródziemnego (Miralles Garcia, Garcia-Ayllon Veintimilla 2013: 55). Obecnie La Manga pokryta jest 252 budynkami mieszkalnymi, przy czym 120 z nich znajduje się na najszerszym obszarze, zaledwie czterech początkowych kilometrów linii wydm (Morales Yago, Jurado Almonte, Cuesta Aguilar 2024: 4). Przez lata Mar Menor znajdowało się pod silnym wpływem działalności wydobywczej metali (Heezen, Fernández López 2022: 3). W 1993 roku obszar ten pokryty był 48 bagnami górniczymi, zajmującymi łącznie 160 hektarów. Jak w swojej pracy zaznacza L. Marín-Guirao, większość z nich nie była objęta żadnymi działaniami związanymi z ochroną środowiska, a z uwagi na to, że powierzchnia bagien górniczych jest narażona na działania erozyjne, stwarzają one poważne zagrożenie erozyjne pasma górskiego, na którym się znajdują (Marín-Guirao 2007: 14–15). W ciągu ostatnich dziesięcioleci odpady górnicze z obecnością metali ciężkich, które docierają do laguny wraz z wodą deszczową, stały się jednym z poważniejszych zagrożeń dla delikatnego ekosystemu Mar Menor (Salazar Ortuño, Ecocide in Mar Menor?). Ziemie na terenie Campo de Cartagena są w głównej mierze wykorzystywane pod uprawy. Większą część gruntów,

[2] Konstytucja Hiszpanii z dnia 27 grudnia 1978 r. W: Konstytucje państw Unii Europejskiej. Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2011.

bo aż 31% przeznaczono pod uprawy rzędowe, które wymagają intensywniejszego nawadniania, w związku z czym 37 600 ha na terenie dorzecza Mar Menor jest stale podlewanych przez człowieka (Jiménez-Martínez, García-Aróstegui, Hunink, Contreras, Baudron, Candela 2016: 4). Jak na ten temat wskazano w sprawozdaniu Parlamentu Europejskiego, uruchomienie systemu przesyłu wody Tag-Segura w latach 80. w celu nawadniania Campo de Cartagena stało się jedną z przyczyn transferu zanieczyszczeń z wód miejskich. Nawadnianie terenów wiejskich Cartageny stopniowo intensyfikowało się nawet do 60 000 hektarów, przy czym obejmowało również obszary nielegalne. Każdy hektar działek uprawnych to cztery hektary nawadniania, w wyniku czego nawozy takie jak azotany i fosforany trafiają do laguny, powodując nadmiar składników odżywczych w wodzie. Szacunkowo 85% tych składników w lagunie pochodzi właśnie z rolnictwa przemysłowego (Heezen, Fernández López 2022: 4).

Zmiany zachodzące w omawianym ekosystemie, zaobserwowane na przestrzeni ostatnich 20 lat, to m.in.: obniżenie zasolenia wody, spadek średniej rocznej temperatury wody, wzrost liczby gatunków fitoplanktonu, wzrost liczby gatunków ryb i skorupiaków, zanik powszechnych do tej pory gatunków oraz rozpowszechnienie się nowych gatunków oraz inwazyjność niektórych gatunków (Miralles Garcia, Garcia-Ayllon Veintimilla 2013: 60). Pojawianie się nowych gatunków w omawianym przypadku oznacza, że ekstremalne warunki Mar Menor łagodnieją. Stając się przystępnymi dla nowych gatunków, gatunki endemiczne, w tym zagrożone wyginięciem, funkcjonujące dotychczas w tym specyficznym środowisku mogą nie dostosować się do zmieniających się warunków. Natomiast zbyt duże zagęszczenie innych, inwazyjnych gatunków wprowadza dysproporcję organizmów żyjących w danym ekosystemie, co w dłuższej perspektywie jest jedną z przyczyn zubożenia bioróżnorodności.

W celu zapewnienia odpowiedniej ochrony środowiska Mar Menor niezbędna jest współpraca i zaangażowanie ze strony administracji państwowej, administracji wspólnoty autonomicznej regionu Murcji, a także administracji lokalnych gmin położonych na terenie dorzecza Mar Menor. W przeciwieństwie do zaspokajania tych potrzeb, jak piszą M. Fernandez oraz A. Gutierrez, w ostatnich latach władze regionalne przyjęły dość bierną postawę. Często dochodziło również do nieporozumień między administracjami posiadającymi jednakowe uprawnienia, co skutkowało zaniedbaniem pewnych obowiązków (Fernandez Salmeró, Gutierrez Llamas 2017: 1004). Działalność rolnicza czy hodowla zwierząt, choć negatywnie oddziaływały na delikatny ekosystem, nie podlegały, zdaniem E. Salazara, żadnym inspekcjom czy kontrolom ściśle środowiskowym. Ponadto, w okresie sprzed obowiązywania ustawy 19/2022 o Mar Menor, przepisy mające na celu odpowiednie zarządzanie obszarem chronionym, powstrzymanie degradacji środowiska lub wywieranie wpływu na podmioty odpowiedzialne za szkodliwe dla gruntów praktyki, górnictwo czy gospodarkę ściekami, nie były egzekwowane zarówno przez władze

krajowe, jak i regionalne[3]. Pomimo alarmu podnoszonego przez naukowców, aktywistów i mieszkańców Murcji istniejące mechanizmy, zarówno legislacja, jak i sądownictwo, nie były w stanie wpłynąć na poprawę stanu ekosystemu laguny (Salazar Ortuño, Vicente Giménez 2022: 12–13). Według E. Salazara oraz T. Vicente dotychczasowe przepisy nie były dostosowane do pełnej ochrony laguny. Formy, jakie w tym czasie przybierała ochrona Mar Menor, w większości polegały raczej na podkreśleniu jej wartości ekologicznej niż podejmowaniu aktywnych działań czy formułowaniu konkretnych planów ochrony (Salazar Ortuño, Vicente Giménez 2022: 9–11).

3. Rozwiązania przyjęte w ustawie nadającej osobowość prawną Mar Menor i jej dorzeczu

Wzmocnienie pozycji obywateli w zakresie ochrony przyrody i tworzenie mechanizmów współodpowiedzialności sprzyjających kontrolowaniu szkodliwych w tym aspekcie działań zarówno jednostek, jak i władz odpowiedzialnych za zarządzanie wartościowymi ekosystemami, takimi jak Mar Menor, stanowi postęp w zakresie tzw. demokracji środowiskowej – instytucji zgodnej z przyjętymi przez rząd Hiszpanii zobowiązaniami wynikającymi z Konwencji z Aarhus i otwierającej drzwi nowym rozwiązaniom zmierzającym do pełniejszej realizacji przepisów dotyczących ochrony środowiska (Salazar Ortuño, Vicente Giménez 2022: 33). Od 2016 roku obywatele Murcji formowali liczne grupy działające w celu ochrony i odbudowy ekosystemu Mar Menor. Klinika Prawa Wydziału Prawa Uniwersytetu w Murcji, na podstawie prawa zagwarantowanego w art. 87 Konstytucji Hiszpanii[4], wysunęła propozycję powszechnej inicjatywy ustawodawczej dążącej do uznania osobowości prawnej Mar Menor i jej dorzecza, nadając lagunie jej własne prawa. Propozycja została odrzucona przez Zgromadzenie Regionalne Wspólnoty Autonomicznej Murcji z powodu niejasności żądania oraz braku kompetencji prawników regionalnej inicjatywy ustawodawczej Rady Miasta Los Alcázares, przez którą propozycja została złożona. W lipcu 2020 roku Komisja Promotorów zarejestrowała powszechną inicjatywę ustawodawczą, a tekst proponowanej ustawy został ostatecznie opracowany pod koniec października tego samego roku. Wtedy też odebrano ostemplowane przez Centralną Komisję Wyborczą formularze. Od tego momentu zebrano 639 824 na 500 000 podpisów wymaganych przez Centralne Biuro Komisji Wyborczej, a ruch obywatelski w tej sprawie wzrastał (Salazar Ortuño, Vicente Giménez 2022: 21). Po zweryfikowaniu podpisów projekt proponowany

[3] Korespondencja mailowa z Eduardo Salazarem-Ortuño z dnia 12.08.2024 r.

[4] Konstytucja Hiszpanii z dnia 27 grudnia 1978 r. *Konstytucje państw Unii Europejskiej*. Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2011.

przez obywatelską inicjatywę ustawodawczą został przekazany do Kongresu, gdzie po pozytywnym raporcie rządu 15 marca Komisja ds. Transformacji Ekologicznej i Wyzwań Demograficznych opowiedziała się za projektem. Komisja otrzymała poparcie wszystkich obecnych wtedy ugrupowań politycznych (Partido Socialista, Unidas Podemos, Más País-Equo i Ciudadanos) z wyjątkiem ugrupowania Vox (*ibidem*). W dniu 5 kwietnia Zgromadzenie Plenarne Kongresu przyjęło tekst 265 głosami, co stanowi niezwykle silną większość w tym organie ustawodawczym, szczególnie w odniesieniu do niewielu przedstawionych do tej pory obywatelskich inicjatyw ustawodawczych. Po przejściu przez senat projekt ten stał się prekursorem ustawy 19/2022 z 30 września 2022 roku o uznaniu osobowości prawnej Mar Menor i jego dorzecza (Salazar Ortuño, Vicente Giménez 2022: 23).

W preambule do ustawy z dnia 30 września 2022 roku w sprawie uznania osobowości prawnej laguny Mar Menor i jej dorzecza wskazano dwa główne motywy jej uchwalenia[5]. Pierwszym z nich jest kryzys społeczno-środowiskowy zarówno w aspekcie ekologicznym, jak i humanitarnym, dotykającym mieszkańców nadmorskich gmin. Drugim jest dotychczasowa nieadekwatność i nieskuteczność stosowanych regulacji. Ustawa obejmuje całość ekosystemu laguny: układ geograficzny, budowę geologiczną, charakterystyczną bioróżnorodność, w tym siedliska, faunę oraz florę, system hydrogeologiczny w tym dno laguny, jej wody oraz poziom ich zasolenia, a także wszystkie przylegające do niej tereny podmokłe[6]. Deklaracja osobowości prawnej Mar Menor i jej dorzecza pociąga za sobą uznanie laguny za podmiot praw. Gwarancja ta ma być prekursorem ekocentrycznego systemu ochrony środowiska w Europie (Garcia Guijarro 2023: 113). Jednostka objęta taką fikcją prawną otrzymuje w ten sposób zdolność prawną, tj. staje się posiadaczem praw, z których w sposób bierny może korzystać, oraz zdolność do czynności prawnych, czyli zdolność do aktywnego wykonywania posiadanych praw (Salazar Ortuño, Vicente Giménez 2022: 23). Ustawa o Mar Menor jest zatem przykładem praktycznego zastosowania koncepcji RoN w europejskiej legislacji.

Wśród zadeklarowanych w artykule 2 ustawy 19/2022 gwarancji przysługujących osobie prawnej Mar Menor znajduje się prawo do istnienia jako ekosystem oraz do naturalnej ewolucji; prawo do ochrony, konserwacji, właściwego utrzymania, a kiedy to konieczne, działań mających na celu przywrócenie pożądanego stanu przeprowadzanych przez rząd oraz mieszkańców terenów przybrzeżnych (Dalmau 2023: 370). Jak podkreślają E. Salazar oraz T. Vicente, priorytetem w ochronie Mar Menor i jej dorzecza jest spełnianie wymagań stawianych przez sam ekosystem.

[5] Ustawa 19/2022 z dnia 30 września w sprawie uznania osobowości prawnej laguny Mar Menor i jej dorzecza, tłumaczenie własne (Ley 19/2022, de 30 de septiembre, para el reconocimiento de personalidad jurídica a la laguna del Mar Menor y su cuenca, Jefatura del Estado, BOE-A-2022-16019).

[6] Preambuła do ustawy 19/2022 z dnia 30 września w sprawie uznania osobowości prawnej laguny Mar Menor i jej dorzecza, tłumaczenie własne.

W związku z tym jego prawa to przede wszystkim ograniczenie, zaprzestanie czy nieudzielanie zgody na wszelkie działania, które stanowią dla niego zagrożenie lub mogą wyrządzić szkodę. Odgrywa to ważną rolę w stosowaniu istniejących już przepisów i funkcjonujących instytucji prawnych (Salazar Ortuño, Vicente Giménez 2022: 26). Mar Menor jako laguna i całe jej środowisko otrzymuje prawo do zachowania całkowitej integralności ekosystemu. Prawo to obejmuje wszelkie gatunki oraz siedliska, zarówno wodne, jak i lądowe, zapewnia im należytą ochronę i konserwację, ze szczególnym naciskiem na gatunki endemiczne, ale i wędrowne, spędzające na obszarze laguny tylko część roku. Ponieważ równowaga ekosystemu Mar Menor została poważnie zachwiana, potrzebna jest jego aktywna odbudowa, a nie utrzymanie w obecnym, pogarszającym się stanie. Samo powstrzymanie się od wyrządzania nowych szkód nie wystarczy, aby w pełni zapewnić dobrostan środowiska laguny i terenów jej przyległych (Salazar Ortuño, Vicente Giménez 2022: 27–28).

Podejście do kwestii reprezentacji i zarządzania Mar Menor i jej dorzeczem jako do pogłębienia partycypacji obywatelskiej, zdaniem E. Salazara oraz T. Vicente, jest próbą przełamania utartego schematu komitetów doradczych czy przedstawicielskich (*ibidem*). W artykule 3, regulującym kwestię reprezentacji Mar Menor, całkowicie pominięto w tym zakresie istniejące już organy administracyjne (Soro Mateo, Álvarez Carreño, De los Cobos Hernández 2023: 1000). Rolę tę pełnić będą trzy niezależne podmioty stanowiące organ kolegialny tzw. Rzecznika Mar Menor i jej dorzecza:

1. Komitet Przedstawicieli,
2. Komisja Monitorująca (tzw. opiekunowie lub strażnicy Mar Menor),
3. Komitet Naukowy (Salazar Ortuño, Vicente Giménez 2022: 27–28).

W skład Komitetu Przedstawicielskiego wchodzi trzynastu członków: trzech przedstawicieli państwowej administracji publicznej, trzech przedstawicieli administracji publicznej na szczeblu lokalnym oraz siedmiu obywateli regionów przybrzeżnych, którzy na początku wybrani zostaną spośród członków grupy promotorów obywatelskiej inicjatywy ustawodawczej w sprawie przyznania Mar Menor i jej dorzeczu osobowości prawnej. W treści artykułu 3 ustawy o Mar Menor wyszczególniono funkcje Komitetu Przedstawicielskiego, do których należy proponowanie działań na rzecz ochrony, konserwacji, utrzymania i odbudowy środowiska laguny i jej dorzecza, a także monitorowanie i kontrola przestrzegania praw Mar Menor, przeprowadzane na podstawie raportów Komisji Monitorującej oraz Komitetu Naukowego (Lozano Cutanda 2022: 4).

W skład Komisji Monitorującej wchodzi: jeden przedstawiciel oraz jego zastępca z każdego z ośmiu regionów sąsiadujących z laguną lub jej dorzeczem, jeden przedstawiciel oraz zastępca z każdego z sektorów społecznych, gospodarczych i ochrony środowiska znajdujących się pod bezpośrednim wpływem omawianego ekosystemu. Działania Komisji Monitorującej obejmują: rozpowszechnianie infor-

macji o omawianej ustawie oraz prawach laguny i jej dorzecza, a także monitorowanie i kontrolę przestrzegania praw Mar Menor (w tym udzielanie informacji na temat zgodności z omawianą ustawą), z uwzględnieniem wskaźników określonych przez Komitet Naukowy w celu analizy stanu ekologicznego laguny Mar Menor w swoich sprawozdaniach (Salazar Ortuño, Vicente Giménez 2022: 30).

Komitet Naukowy to niezależna komisja, w której skład wchodzą naukowcy oraz eksperci wyspecjalizowani w ochronie Mar Menor, zaproponowani przez Uniwersytety w Murcji i Alicante, a także przez ośrodki badawcze, tj.:

– Hiszpański Instytut Oceanografii,
– Iberyjskie Towarzystwo Ekologiczne,
– Hiszpańska Krajowa Rada ds. Badań Naukowych (Lozano Cutanda 2022: 4).

Działania Komitetu Naukowego polegają na doradztwie na rzecz Komitetu Przedstawicieli i Komisji Monitorującej oraz na określaniu, a następnie przekazywaniu Komisji Monitorującej wskaźników stanu ekologicznego ekosystemu Mar Menor, jego zagrożeń i proponowania odpowiednich, zdaniem Komitetu, środków odbudowy (*ibidem*).

Zgodnie z artykułem 4 każde zachowanie, które narusza uznane i gwarantowane omawianą ustawą prawa przez jakikolwiek organ publiczny, podmiot prawa prywatnego, osobę fizyczną lub prawną, powoduje odpowiedzialność karną, cywilną, środowiskową lub administracyjną, będzie ścigane i sankcjonowane zgodnie z obowiązującymi przepisami karnymi, cywilnymi, środowiskowymi bądź administracyjnymi. Jak pisze P. Garcia, w przeciwieństwie do uprzednich systemów sankcji, na podstawie tej regulacji sankcjonowane mogą być nie tylko oczywiste naruszenia zasad ochrony środowiska, ale każde działanie naruszające prawa zagwarantowane w ustawie (Garcia Guijarro 2023: 116). Wejście w życie ustawy uznającej prawa Mar Menor i jej dorzecza faktycznie ogranicza, na równych prawach, wykonywanie praw podmiotowych innych podmiotów, które mogą powodować pogorszenie stanu ekosystemu (Salazar Ortuño, Vicente Giménez 2022: 30). Zgodnie z artykułem 5 ustawy 19/2022 wszelkie akty lub działania organów administracji publicznej, które naruszają przepisy niniejszej ustawy, uznaje się za nieważne i podlegają one kontroli administracyjnej lub sądowej (Garcia Guijarro 2023: 117).

Dodatkowo artykuł 6 ustawy o Mar Menor rozszerza aktywną legitymację uprawniającą do ochrony ekosystemu laguny i jej dorzecza na każdą osobę fizyczną lub prawną, która uzna, że doszło do naruszenia praw podmiotu naturalnego, którego dotyczy omawiana ustawa, bez ponoszenia przez tę osobę żadnych kosztów (Dalmau 2023: 370). Zgodnie z treścią ustawy każda osoba fizyczna lub prawna jest uprawniona do obrony ekosystemu Mar Menor i może egzekwować prawa i zakazy wynikające z omawianej ustawy i przepisów, które ją rozwijają, w drodze powództwa złożonego w odpowiednim sądzie lub administracji publicznej. Takie powództwo zostanie wniesione w imieniu ekosystemu Mar Menor jako rzeczywi-

stej zainteresowanej strony. Włączenie owego przepisu do systemu prawnego ma na celu wzmocnienie administracyjnej i sądowej ochrony praw Mar Menor, jako że instrument ten usuwa dwie główne przeszkody dla skutecznej ochrony sądowej: legitymację procesową oraz koszty postępowania (Soro Mateo, Álvarez Carreño, De los Cobos Hernández 2023: 1008). Jedną z kwestii, której wartość szczególnie podkreśla zaangażowany w uchwalenie ustawy przyznającej lagunie Mar Menor i jej dorzeczu osobowość prawną E. Salazar, jest przyznanie ekosystemowi legitymacji proceduralnej. Hiszpański prawnik zwraca uwagę na to, że w tradycyjnych systemach prawnych obywatele chcący zaangażować się w ochronę praw należnych środowisku udają się do sądu w celu wyegzekwowania obowiązujących w stosunku do danego obszaru przepisów administracyjnyc[7]. Uznanie osobowości prawnej Mar Menor pozwala zainteresowanym obywatelom na wszczęcie spraw cywilnych, a nawet karnych, mających na celu ochronę zagwarantowanych w artykule 2 ustawy 19/2022 praw laguny, czy też domaganie się odszkodowania w jej imieniu[8]. W rozmowie dla „La Opinión" E. Salazar podkreśla znaczenie, jakie (poza symbolicznym) ma możliwość wystąpienia Mar Menor w sądzie w roli pokrzywdzonego. Mar Menor po raz pierwszy we własnym imieniu może ubiegać się o naprawienie szkody bądź wypłacenia odszkodowania, które poprzez organ Rzecznika trafi bezpośrednio do budżetu osoby prawnej Mar Menor, a nie stowarzyszeń czy administracji publicznej (Lorente 2025). Ponadto, jak podkreśla E. Salazar, na podstawie artykułu 6 ustawy o Mar Menor każda osoba może dochodzić praw laguny przed organami administracji lub sądami, bez ograniczeń i barier finansowych, gdyż nikt stający w obronie Mar Menor nie poniesie w związku z tym żadnych kosztów. To rozwiązanie znajduje oparcie w trzecim filarze Konwencji z Aarhus[9], poruszającym zagadnienie dostępu do sprawiedliwości (Jendrośka 2005: 12), w tym procedur sądowych i odwoławczych, a tym samym prawa do kwestionowania decyzji publicznych, które nie są zgodne z wymogami prawa ochrony środowiska[10]. Rozważając treść powyższego akapitu, można zauważyć, że przedstawiono w nim argumenty na potwierdzenie wszystkich trzech tez postawionych we wstępie do niniejszej publikacji. Po pierwsze, założenie, że koncepcja Rights of Nature wykracza poza tradycyjną koncepcję ochrony środowiska. Po drugie, założenie, że ustawa o Mar Menor jest przykładem praktycznego zastosowania koncepcji RoN w europejskiej legislacji. Po trzecie, założenie, że ustawa o Mar Menor przyznaje lagunie i jej dorzeczu wszystkie trzy gwarancje osobowości prawnej w aspekcie prawno-ope-

[7] Korespondencja mailowa z Eduardo Salazarem-Ortuño z dnia 12.08.2024 r.

[8] Korespondencja mailowa z Eduardo Salazarem-Ortuño z dnia 12.08.2024 r.

[9] Korespondencja mailowa z Eduardo Salazarem-Ortuño z dnia 12.08.2024 r.

[10] Konwencja o dostępie do informacji, udziale społeczeństwa w podejmowaniu decyzji oraz dostępie do sprawiedliwości w sprawach dotyczących środowiska, sporządzona w Aarhus dnia 25 czerwca 1998 r. (Dz.U. 2003 nr 78 poz. 706), art. 9.

racyjnym wymienione przez C. Stone'a w eseju *Should Trees Have Standing?*, tj. podmiot może wszczynać postępowania sądowe. Przy rozstrzyganiu o przyznaniu zadośćuczynienia sąd musi brać pod uwagę doznaną krzywdę, a przyznane zadośćuczynienie musi działać na korzyść podmiotu. Zdaniem E. Salazara ustawa 19/2022 nie tylko gwarantuje Mar Menor możliwość wszczęcia postępowania we własnym imieniu, ale także, że przyznane w postępowaniu zadośćuczynienie musi działać na korzyść podmiotu. Wciąż nie równa się to jednak twierdzeniu, że przy rozstrzyganiu o przyznaniu zadośćuczynienia sąd musi brać pod uwagę doznaną krzywdę. Ta część tezy pozostaje zatem częściowo niepotwierdzona.

W treści artykułu 7 ustanowiono obowiązki administracji publicznej w odniesieniu do nowego posiadacza praw (Dalmau 2023: 370). Na jego podstawie organy administracji publicznej na wszystkich szczeblach terytorialnych oraz za pośrednictwem swoich instytucji zobowiązane są do opracowania polityk oraz systematycznych działań w zakresie zapobiegania, ostrzegania, ochrony oraz wdrażania środków ostrożności mających na celu zapobieganie działaniom człowieka prowadzącym do zubożania bioróżnorodności Mar Menor i jej dorzecza oraz zapobieganie działaniom człowieka prowadzącym do zmian w cyklach i procesach gwarantujących równowagę ekosystemu. Organy administracji publicznej zobowiązane są również do promowania kampanii zwiększających świadomość na temat zagrożeń środowiskowych, na jakie narażony jest ekosystem Mar Menor; edukowania na temat korzyści, jakie jego ochrona przynosi społeczeństwu; przeprowadzania okresowych badań stanu ekosystemu Mar Menor; sporządzanie mapy obecnych i potencjalnych zagrożeń; natychmiastowego ograniczenia działań, które mogłyby doprowadzić do wyginięcia gatunków, zniszczenia ekosystemów czy trwałej zmiany naturalnych cykli. Obowiązkiem administracji publicznej wynikającym z artykułu 7 omawianej ustawy jest także wprowadzanie zakazów bądź ograniczeń w zakresie wprowadzania organizmów oraz materiałów organicznych i nieorganicznych, które mogłyby ostatecznie zmienić dziedzictwo biologiczne Mar Menor[11].

Wraz z wejściem w życie ustawy 19/2022 przyznającej Mar Menor i jej dorzeczu osobowość prawną (tj. 3 października 2022 r.) uchylone zostały wszelkie przepisy sprzeczne z przepisami w niej zawartymi. Ponadto, rząd Hiszpanii otrzymał legitymację do zatwierdzenia w zakresie swoich uprawnień tylu przepisów, ilu może wymagać konieczność stosowania, wykonywania i rozwijania przepisów omawianej ustawy[12]. Oddalając zarzuty stawiane przez posłów grupy parlamentarnej

[11] Ustawa 19/2022 z dnia 30 września w sprawie uznania osobowości prawnej laguny Mar Menor i jej dorzecza, tłumaczenie własne.

[12] Ustawa 19/2022 z dnia 30 września w sprawie uznania osobowości prawnej laguny Mar Menor i jej dorzecza, tłumaczenie własne.

Vox, wyrok Trybunału Konstytucyjnego 142/2024 z dnia 20 listopada 2024 r.[13] ostatecznie potwierdził zgodność ustawy o Mar Menor z Konstytucją Hiszpanii.

4. Reprezentacja i zarządzanie Mar Menor i jej dorzeczem

W odpowiedzi na pytanie o aspekty nadania Mar Menor osobowości prawnej, które są kluczowe w zapewnieniu ekosystemowi szerszej niż dotychczas ochrony, E. Salazar podkreśla znaczenie wprowadzonej przez artykuł 3 ustawy o Mar Menor instytucji Rzecznika, demokratycznego organu umożliwiającego podejmowanie decyzji związanych z posiadaniem przez lagunę osobowości prawnej. W funkcjonowaniu tego organu, jak podkreśla zaangażowany w uchwalenie ustawy o Mar Menor prawnik, znaczącą rolę odgrywają mechanizmy oparte na „partycypacji obywatelskiej"[14]. Drugi filar konwencji z Aarhus, czyli udział społeczeństwa w podejmowaniu decyzji (Jendrośka 2005: 12), pomoże, jego zdaniem, rozwinąć zakres zadań tego organu.

Dnia 11 lutego 2025 roku hiszpańska Rada Ministrów zatwierdziła dekret królewski regulujący utworzenie, skład oraz funkcjonowanie organów reprezentujących oraz zarządzających Mar Menor i jej dorzeczem. Jak podkreślono w nocie wydanej przez hiszpańską Radę Ministrów, „krok ten oznacza początek działalności nowego podmiotu prawnego, stając się pierwszym ekosystemem w Europie, który posiada własną kartę praw"[15]. Choć ustawa o Mar Menor określa zarówno skład, jak i podstawowe funkcje organów reprezentujących i zarządzających, dopiero rozporządzenie 90/2025 z 11 lutego 2025 r. ostatecznie reguluje sposób utworzenia oraz funkcjonowania tych organów w taki sposób, aby środowisko Mar Menor mogło w pełni korzystać z przydzielonych mu praw[16]. W treści rozporządzenia raz jeszcze podkreślono, że regulacja ta jest rozwinięciem ustawy z 30 września 2022 roku, a Mar Menor i jej dorzecze posiada własną osobowość prawną oraz pełną zdolność do działania w celu realizacji swoich celów. Postanowienia przedstawione w rozporządzeniu przypisują reprezentację oraz zarządzanie nową osobą prawną organowi Rzecznika, składającego się z Komitetu Przedstawicieli, Komisji Monitorującej oraz Komitetu Naukowego. Funkcjonowanie tego organu regulują:

[13] Orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego 142/2024 z dnia 20 listopada (Sentencia 142/2024, de 20 de noviembre de 2024, BOE-A-2024-27140), tłumaczenie własne.

[14] Korespondencja mailowa z Eduardo Salazarem-Ortuño z dnia 12.08.2024 r.

[15] Vicepresidencia Tercera del Gobierno de España, Ministerio para la Transición Ecológica y el Reto Demográfico, Nota de Prensa, dostęp: 07.04.2025 r., tłumaczenie własne.

[16] Rozporządzenie 90/2025 z dnia 11 lutego regulujące utworzenie, skład oraz funkcjonowanie organów reprezentujących i zarządzających laguną Mar Menor i jej dorzeczem (Real Decreto 90/2025, de 11 de febrero, por el que se regula el régimen de constitución, composición y funcionamiento de los órganos de representación y gobernanza de la laguna del Mar Menor y su cuenca, Ministerio para la Transición Ecológica y el Reto Demográfico, BOE-A-2025-2577), tłumaczenie własne.

– ustawa 19/2022 z dnia 30 września 2022 r.,
– rozporządzenie 90/2025 z 11 lutego 2025 r.,
– normy prawa prywatnego – gdzie będzie to konieczne.

Zgodnie z treścią artykułu 3 regulującego zasady organizacji oraz funkcjonowania organu Rzecznika Mar Menor każda z trzech instytucji wchodzących w skład organu zarządzająco-reprezentującego wybiera przewodniczącego oraz przynajmniej jednego wiceprzewodniczącego. Każda z trzech instytucji działa na sesjach plenarnych i zbiera się co najmniej cztery razy w roku. Członkostwo w którejkolwiek z instytucji wchodzących w skład organu Rzecznika Mar Menor nie wiąże się z żadnym wynagrodzeniem. Brak korzyści finansowych ma zapewnić właściwe funkcjonowanie organu. W stosunku do każdej z trzech instytucji wchodzącej w skład organu Rzecznika Mar Menor treść rozporządzenia 90/2025 z 11 lutego 2025 r. reguluje indywidualnie oraz w sposób szczegółowy skład, funkcje oraz zasady ich funkcjonowania.

Do funkcji organu Rzecznika Mar Menor wymienionych w artykule 4 omawianego rozporządzenia należą: reprezentacja prawna laguny Mar Menor i jej dorzecza przed wszelkiego rodzaju osobami, władzami i podmiotami publicznymi lub prywatnymi; kontraktowanie towarów lub usług i pracowników, a także pobieranie płatności dokonywanych w celu rozwoju swojej działalności, w którym to celu, organ Rzecznika złoży wniosek o nadanie numeru identyfikacji podatkowej w imieniu „La Laguna del Mar Menor y su cuenca"; coroczne zatwierdzanie sprawozdania finansowego, budżetu i planu pracy w związku z obroną praw laguny Mar Menor i jej dorzecza, a także ustanowienie mechanizmów i procedur wewnętrznej koordynacji trzech instytucji, które tworzą organ Rzecznika. Zgodnie z artykułem 4 działania organu rzecznika Mar Menor finansowane są ze środków pochodzących m.in. z dotacji oraz darowizn otrzymywanych od osób lub podmiotów, zarówno publicznych, jak i prywatnych. W niektórych przypadkach koszty działań organu zarządzająco-reprezentującego mają zostać pokryte z zasobów pochodzących z rentowności aktywów gospodarczych Mar Menor. Organ Rzecznika Mar Menor może pozyskiwać dochody z rozwoju swojej działalności. Dochody te mają być wykorzystywane do ochrony i obrony praw uznanych w ustawie 19/2022 z dnia 30 września, a także do funkcjonowania instytucji wchodzących w skład organu Rzecznika.

W tym momencie warto zauważyć, że możliwość nadania lagunie numeru identyfikacji podatkowej, co umożliwi nowej osobie prawnej prowadzenie działalności w zakresie kontraktowania towarów i usług, a także zatrudniania personelu i zarządzania gospodarczego wymaganego do rozwoju własnej działalności, umożliwiłoby lagunie „przyjęcie" zasądzonego zadośćuczynienia, które w ten sposób może być bezpośrednio wykorzystane na korzyść ekosystemu. Można zatem uznać, że jest to kolejny argument na częściowe potwierdzenie tezy zakładającej, że ustawa o Mar Menor przyznaje lagunie i jej dorzeczu wszystkie trzy gwarancje

osobowości prawnej w aspekcie prawno-operacyjnym wymienione przez C. Stone'a w eseju *Should Trees Have Standing?*, a dokładnie gwarancji, że przyznane zadośćuczynienie musi działać na korzyść podmiotu. Nadal trzeba jednak pamiętać, że owa gwarancja nie wynika bezpośrednio z tekstu ustawy 19/2022.

Przepisy przejściowe określają początkowy skład Komitetu Reprezentantów, a także kwestię wstępnego ukonstytuowania Komitetu Przedstawicieli oraz Komitetu Naukowego. Rozporządzenie 90/2025 z 11 lutego 2025 r. regulujące uchwalenie, skład oraz funkcjonowanie organów przedstawicielskich i zarządzających laguną Mar Menor i jej dorzeczem weszło w życie dwudziestego dnia po opublikowaniu tekstu w Państwowym Dzienniku Urzędowym (12 lutego 2025 r.), tj. 4 marca 2025 roku.

5. Wnioski

Tematyka nadawania osobowości prawnej częściom przyrody jest przedmiotem wielu rozważań. Rozwiązanie to zyskało zarówno wielu entuzjastów, jak i zdecydowanych przeciwników. Wielu autorów pokłada w popularności RoN głębokie nadzieje, podczas gdy równie wielu nie ukrywa swoich wątpliwości co do skuteczności proponowanych mechanizmów ochrony i dość sceptycznie ocenia przyjęte rozwiązania. Mar Menor jest przykładem zastosowania koncepcji RoN w praktyce prawnej. Zmiana, jaką przyjęto w hiszpańskim ustroju prawnym, wyłączyła Mar Menor spod państwowej legislacji i administracji na rzecz uznania laguny za odrębny byt posiadający własne prawa podmiotowe. Wbrew stanowisku A. Wilk, zgodnie z którym korzyści wynikające z rozszerzania podmiotowości na części przyrody będą miały wymiar jedynie symboliczny (Wilk 2025: 13), gwarancje przedstawione w ustawie z 30 września 2022 roku mają praktyczne zastosowanie – przyznana Mar Menor zdolność do czynności prawnych umożliwia podejmowanie działań w obronie laguny, niezależnie od ekonomicznych czy politycznych interesów człowieka. Nad interesem hiszpańskiego ekosystemu czuwać będzie wskazany w ustawie o Mar Menor demokratyczny organ zarządzająco-reprezentujący, w którego skład wchodzą m.in. eksperci, obywatele oraz urzędnicy. Tym samym potwierdza się teza postawiona we wstępie do niniejszej publikacji: założenie, że ustawa o Mar Menor jest przykładem praktycznego zastosowania koncepcji RoN w europejskiej legislacji.

Warto podkreślić, że koncepcja RoN wykracza poza tradycyjną koncepcję ochrony środowiska. Tradycyjne podejście traktuje przyrodę jako przedmiot praw – naturalny zasób, który należy chronić, zwykle z korzyścią dla człowieka. Antropocentryczne podejście do ochrony środowiska, poczucie zobowiązania wobec przyszłych pokoleń, a także przekonanie o obowiązku odpowiedzialnego zarządzania środowiskiem były podstawą dla rozwoju gałęzi prawa ochrony środowiska. Zgodnie z tą koncepcją natura jest przedmiotem troski, ale nie jest

stroną w debacie prawnej na temat ochrony własnej egzystencji. Koncepcja RoN nie mieści się w tradycyjnym ujęciu – nadając przyrodzie status podmiotu prawa, włącza naturę do wspomnianej debaty. Na tych samych zasadach, co osoba fizyczna lub osoba prawna poprzez swoich przedstawicieli elementy przyrody mogą występować w sądzie w obronie swoich praw przeciwko podmiotom, które odpowiadają za ich naruszenie. Jest to bardzo istotna zmiana, którą został objęty również ekosystem Mar Menor. Jedną z przyczyn, dla których z założenia koncepcja RoN wykracza poza zakres tradycyjnego prawa ochrony środowiska, jest fakt, że – jak wspomniano na początku niniejszej publikacji – wiele założeń RoN zaczerpnięto z filozofii rdzennych ludności, w której natura nie jest własnością człowieka – natura jest bytem równym człowiekowi, który nie jest zdolny funkcjonować bez jej zasobów. Podejście to nie mieści się zatem w zachodnim, kapitalistycznym systemie prawnym, w którym dominującą rolę odgrywają interes prywatny oraz ochrona własności.

Warto w tym miejscu przypomnieć trzy zasadnicze gwarancje osobowości prawnej wskazane w eseju *Should Trees Have Standing?*, które zdaniem autora, C. Stone'a, są niezbędne w celu rzeczywistego uznania przyrody za podmiot praw. Gwarancje w aspekcie prawno-operacyjnym zasugerowane przez autora to umożliwienie podmiotowi wszczynania postępowań sądowych we własnym imieniu (reprezentacja sądowa); zagwarantowanie, że przy rozstrzyganiu o przyznaniu zadośćuczynienia sąd musi brać pod uwagę doznaną przez ekosystem krzywdę, a także, że przyznane zadośćuczynienie musi działać na korzyść samego podmiotu. Analizując w tym kontekście ustawę 19/2022 z dnia 30 września 2022 roku nadającej Mar Menor i jej dorzeczu osobowość prawną, należy stwierdzić, że ustanawia ona system przedstawicieli prawnych – organ zarządzająco-reprezentujący, na który składają się m.in. naukowcy, obywatele oraz przedstawiciele instytucji publicznych, którzy są odpowiedzialni za działanie w imieniu laguny. Wraz z wejściem w życie postanowień rozporządzenia 90/2025 z dnia 11 lutego 2025 roku regulującego uchwalenie, skład oraz funkcjonowanie organów przedstawicielskich i zarządzających laguną Mar Menor i jej dorzeczem hiszpański ekosystem, zgodnie z pierwszym postulatem C. Stone'a, otrzymał możliwość wszczynania postępowań sądowych. Ustawa o Mar Menor zakłada również, że przeciwko podmiotom dopuszczającym się działań szkodzących lagunie mogą zostać wysunięte roszczenia o naprawienie szkody. Jak podkreśla E. Salazar, finansowa rekompensata za szkody ma zostać przeznaczona na działania bezpośrednio związane z przywróceniem integralności ekologicznej laguny, a nie właścicielom pobliskich gruntów czy organom państwowym (Lorente, La Opinión de Murcia). Zgodnie z taką interpretacją ustawy spełnione zostało trzecie zaproponowane przez C. Stone'a założenie gwarantujące faktyczną podmiotowość prawną ekosystemu. W świetle tych dwóch założeń ustawa o Mar Menor nie tylko w legalny sposób deklaruje osobowość prawną laguny, ale też w sposób praktyczny wdraża jej podmiotowość prawną.

Pierwszy europejski ekosystem, który cieszy się podmiotowością prawną, jest zatem nie tylko symbolicznym krokiem w zmianie podejścia do ochrony środowiska, ale i przykładem praktycznego wdrożenia koncepcji RoN do europejskiej legislacji i całkiem precyzyjnie realizuje przełomową ideę wyrażoną w eseju *Should Trees Have Standing?*. Choć obydwie te gwarancje uznano za przyznane ustawą o Mar Menor, kwestii zobowiązania sędziów do brania pod uwagę doznanej przez ekosystem krzywdy przy rozstrzyganiu o przyznaniu zadośćuczynienia nie można uznać za bezpośrednio zrealizowaną, gdyż dosłownie w treści regulacji nigdzie nie pojawia się sformułowanie, które można rozumieć jako zobowiązanie sędziów do przyjęcia takiej postawy. Niemniej jednak, zasądzając o przyznaniu odszkodowania, niezbędne jest wcześniejsze naruszenie zagwarantowanych ustawą 19/2022 praw Mar Menor do istnienia jako ekosystemu, ochrony bądź odnowy czy zachowania swojej integralności ekologicznej. Można więc zaryzykować stwierdzenie, że każde z takich działań będzie powodowało szkodę, a przy wymierzaniu formy bądź wysokości zadośćuczynienia sądy będą kierowały się wielkością doznanej krzywdy, aby w sposób adekwatny zasądzić środki niezbędne do przywrócenia integralności ekologicznej laguny, co ściśle wiąże się z gwarancją korzyści dla ekosystemu z przyznanego zadośćuczynienia. Na tę część tezy będzie można odpowiedzieć dokładniej, analizując wyrok po zakończeniu zaplanowanej na maj 2026 roku drugiej części sprawy Topillo *(ibidem*), w której to po raz pierwszy Mar Menor stawi się w sądzie w roli pokrzywdzonego i która ustanowi precedens w europejskiej legislacji dotyczącej ochrony środowiska. Podsumowując, ostatnia z tez przedstawionych we wstępie do niniejszej publikacji – założenie, że ustawa o Mar Menor przyznaje lagunie i jej dorzeczu wszystkie trzy gwarancje osobowości prawnej w aspekcie prawno-operacyjnym wymienione przez C. Stone'a w eseju *Should Trees Have Standing?*, potwierdziła się częściowo. Z tekstu ustawy 19/2022 wynika gwarancja, że Mar Menor może wszczynać postępowania sądowe. Wraz z wejściem w życie rozporządzenia 90/2025, zgodnie z interpretacją E. Salazara, przyznane zadośćuczynienie musi działać na korzyść Mar Menor. Nie jest jednak oczywiste, że przy rozstrzyganiu o przyznaniu zadośćuczynienia sąd musi brać pod uwagę doznaną krzywdę, gdyż zobowiązanie takie nie zostało zapisane w treści żadnego z omówionych aktów prawnych.

Wykaz skrótów

RoN – Rights of Nature.

Rozporządzenie 90/2025 – Rozporządzenie 90/2025 z dnia 11 lutego regulujące utworzenie, skład oraz funkcjonowanie organów reprezentujących i zarządzających laguną Mar Menor i jej dorzeczem.

Ustawa 19/2022 – Ustawa 19/2022 z dnia 30 września w sprawie uznania osobowości prawnej laguny Mar Menor i jej dorzecza.

Bibliografia

Akty prawa unijnego i międzynarodowego

Konwencja o dostępie do informacji, udziale społeczeństwa w podejmowaniu decyzji oraz dostępie do sprawiedliwości w sprawach dotyczących środowiska, sporządzona w Aarhus z dnia 25 czerwca 1998 r. (Dz.U. 2003 nr 78 poz. 706).

Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ 37/7: Światowa Karta Przyrody z dnia 28 października 1982 r. Dostęp: 15.12.2025.

Akty prawa krajowego

Konstytucja Hiszpanii z dnia 27 grudnia 1978 r., Konstytucje państw Unii Europejskiej, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa, 2011. Dostęp: 04.05.2026.

Ustawa 19/2022 z dnia 30 września w sprawie uznania osobowości prawnej laguny Mar Menor i jej dorzecza (Ley 19/2022, de 30 de septiembre, para el reconocimiento de personalidad jurídica a la laguna del Mar Menor y su cuenca, Jefatura del Estado, BOE-A-2022-16019).

Rozporządzenie 90/2025 z dnia 11 lutego regulujące utworzenie, skład oraz funkcjonowanie organów reprezentujących i zarządzających laguną Mar Menor i jej dorzeczem (Real Decreto 90/2025, de 11 de febrero, por el que se regula el régimen de constitución, composición y funcionamiento de los órganos de representación y gobernanza de la laguna del Mar Menor y su cuenca, Ministerio para la Transición Ecológica y el Reto Demográfico, BOE-A 2025-2577).

Orzecznictwo

Orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego 142/2024, z dnia 20 listopada (Sentencia 142/2024, de 20 de noviembre de 2024, BOE-A-2024-27140).

Opracowania

Bradshaw, Karen. 2022 Identifying Contemporary Rights of Nature in the United States. *Southern California Law Review* 95: 1437–1466.

Martínez Dalmau, Rubén. 2023. Una Laguna Con Derecho a Existir. La Naturaleza Como Sujeto De Derechos Y El Reconocimiento De La Personalidad jurídica Del Mar Menor. *Teoría Y Realidad Constitucional* 52 (December): 357–75. https://doi.org/10.5944/trc.52.2023.39021.

Fernández Salmerón, Manuel, and Antonio Gutiérrez Llamas. 2017. Murcia: la inactividad administrativa desemboca en la degradación ambiental del Mar Menor. *Observatorio de Políticas Ambientales* 1: 1003–1022.

García Guijarro, Pedro. 2024. El Encaje jurídico-Constitucional De La Personalidad jurídica Del Mar Menor Y Su Cuenca. *Cuadernos Constitucionales* 4 (January): 103–21. https://doi.org/10.7203/cc.4.28020.

Jendrośka, Jerzy. 2005. Aarhus Convention and Community Law: The Interplay. *Journal for European Environmental and Planning Law* 2(1): 12–21. https://doi.org/10.1163/187601005X00570.

Jendrośka, Jerzy. 2023. The Substantive Right to Environment and the Procedural Environmental Rights under the Aarhus Convention – Part I. *Opolskie Studia Administracyjno-Prawne,* 21(2): 141–169. https://doi.org/10.25167/osap.5404.

Jiménez-Martínez, Joaquín, J. L. García-Aróstegui, J. Hunink, S. Contreras, P. Baudron, and L. Candela. 2016. The Role of Groundwater in Highly Human-Modified Hydrosystems: A Review of Impacts and Mitigation Options in the Campo de Cartagena–Mar Menor Coastal Plain (SE Spain). *Environmental Reviews* 24(4): 377–392. https://doi.org/10.1139/er-2015-0089.

Kurki, Visa A. J. 2022. Can Nature Hold Rights? It's Not as Easy as You Think. *Transnational Environmental Law* 11(3): 525–52. https://doi.org/10.1017/S2047102522000358.

Łaszewska-Hellriegel, Magdalena. 2023. Environmental Personhood as a Tool to Protect Nature. *Philosophia* 51: 1–16. 10.1007/s11406-022-00583-z.

Marín-Guirao, Lázaro. 2007. Aproximación ecotoxicológica a la contaminación por metales pesados en la laguna costera del Mar Menor. PhD diss. Universidad de Murcia.

Miralles García, J. L., and S. García-Ayllón Veintimilla. 2013. The Urban Metamorphosis of La Manga and the Mediterraneanisatio Process of the Mar Menor (Spain). *WIT Transactions on Ecology and the Environment* 169: 53–65. 10.2495/CP130051.

Morales Yago, Francisco José, José Manuel Jurado Almonte, and María José Cuesta Aguilar. 2024. Spain's La Manga del Mar Menor (Murcia), a Space Transformed by Tourist Activity – Analysis from the Geography of Perception. *Sustainability* 16(23): 1–31. https://doi.org/10.3390/su162310437

Pietrzykowski, Tomasz. 2013. Przeszłość i przyszłość filozoficznoprawnej idei praw człowieka. *Filozofia Publiczna i Edukacja Demokratyczna* 2(2): 212–232. https://doi.org/10.14746/fped.2013.2.2.24.

Rotko, Jerzy. 2025. Koncepcje prawnej podmiotowości przyrody. *Prawo i Więź* 58(5): 203–221. https://doi.org/10.36128/bqac2c58.

Salazar Ortuño, Eduardo and Teresa Vicente Giménez. 2022. La iniciativa legislativa popular para el reconocimiento de personalidad jurídica y derechos propios al Mar Menor y su cuenca. *Revista Catalana de Dret Ambiental* 13(1): 1–38.

Salazar Ortuño, Eduardo and Teresa Vicente Giménez. 2022. Los derechos de la naturaleza y la ciudadanía: El caso de Mar Menor. *Revista Murciana de Antropología* 29: 15–26. https://doi.org/10.6018/rmu.524761.

Stone, Christopher D. 1972. Should Trees Have Standing? Toward Legal Rights for Natural Objects. *Southern California Law Review* 45(2): 450–501.

Tănăsescu, Mihnea. 2025. The Rights of Nature Go from Theory to Reality. *Current History*, 124(858): 21–26. https://doi.org/10.1525/curh.2025.124.858.21.

Vicente Giménez, Teresa. 2023. The Rights of Nature: The Legal Revolution of the 21st Century. *MOJ Ecology & Environmental Sciences* 8(3): 97–115. 10.15406/mojes.2023.08.00280.

Wilk, Anna. 2025. Czy polski ustawodawca powinien uznać twory natury za podmioty prawa? *Prawne Problemy Górnictwa i Ochrony Środowiska* 1 (kwiecień), 1–16. https://doi.org/10.31261/PPGOS.2025.01.04.

Źródła internetowe

Darpö, Jan. 2021. Can Nature Get It Right? A Study on Rights of Nature in the European Context. *European Parliament*. Dostęp: 04.05.2026.

Del Buey Cañas, Ramón. 2024. Rights of Nature: The Case of Mar Menor (Spain). *Speak-4Nature*, Dostęp: 12.05.2025.

Heezen, Jos, and Laura Fernández López. 2022. PETI Fact-Finding Visit to Spain, Mar Menor. *European Parliament, Directorate-General for Internal Policies of the European Union*, Briefing. Dostęp: 04.05.2026. https://www.europarl.europa.eu/cmsdata/245205/BRIEFING.pdf.

Lorente, Alejandro. 2025. El Mar Menor ya tiene fecha de juicio como acusación: mayo de 2026. *La Opinión de Murcia*. Dostęp: 10.05.2025.

Lozano Cutanda, Blanca. 2022. La declaración del Mar Menor y su cuenca como persona jurídica: un 'embrollo jurídico'. *GA_P*, 2022. Dostęp: 04.05.2026. https://ga-p.com/wp-content/ uploads/2022/10/Mar_Menor_persona_juridica.pdf.

Salazar Ortuño, Eduardo. 2021. Ecocide in Mar Menor?. *Stop Ecocide International*. Dostęp: 13.05.2025..

Soro Mateo, Blanca, and Sergio Álvarez. 2022. The Mar Menor Lagoon Enjoys Legal Standing: And Now, What? *Verfassungsblog: On Matters Constitutional*. Dostęp: 04.04.2025. https://verfassungsblog.de/the-mar-menor-lagoon-in-spain-enjoys-legal-standing-and-now-what/.

Soro Mateo, Blanca, Santiago M. Álvarez Carreño, and Elisa Perez de los Cobos Hernández. 2023. El reconocimiento de personalidad jurídica y derechos propios al Mar Menor y su cuenca como respuesta a la crisis del derecho ambiental. *Observatorio de Políticas Ambientales*. Anuario. Publicado en Boletín Oficial del Estado. Dostęp: 04.05.2026. https://www.boe.es/biblioteca_juridica/anuarios_derecho/abrir_pdf.php?id=ANU-O-2023 10098701026.